

מבט על, גיליון 382, 2 בנובמבר 2012

'משחק מלחמה'
השעות שלאחר תקיפת תשתיות הגרעין באיראן
מדיניות השחקנים ותובנות מרכזיות

אודי דקל ויונתן לרנר

במכון למחקרי ביטחון לאומי התקיים משחק מלחמה (סימולציה), שהתמקד בשתי היממות הראשונות, שלאחר תקיפה אווירית ישראלית של תשתיות הגרעין באיראן.

עיקרי התרחיש

ב-9 בנובמבר לאחר חצות דיווחה רשת אל-ג'זירה, כי מטוסים ישראלים תקפו את אתרי הגרעין באיראן בשלושה גלי תקיפה. בעקבות התרחבות הדיווחים, ישראל הודיעה רשמית, כי תקפה את אתרי הגרעין באיראן, מאחר שלא נותרה לה ברירה אחרת. מהתרחיש עלה, כי ישראל לא תאמה את התקיפה מראש עם ארצות הברית ורק עדכנה אותה כשהמטוסים היו בדרכם ליעדי התקיפה באיראן. הערכות ראשונות של תוצאות התקיפה שיערו דחיית התכנית האיראנית בקרוב ל-3 שנים. בעקבות הצלחת התקיפה החליטה איראן להגיב במרב הכוח, בשיגור טילים משטחה ובדברון שליחיה – חזבאללה, חמאס וגורמים רדיקליים נוספים – לתקוף את ישראל. יחד עם זאת, היא נמנעה מתקיפת מטרות אמריקניות. ישראל ניסתה להכיל את התקיפות וחתרה להגיע לרגיעה מהר ככל הניתן. המערכת הבינלאומית הייתה משותקת, בעיקר משום שרוסיה ניסתה לנצל את המצב בכדי לקדם את מטרותיה האסטרטגיות. בתום שתי יממות המשיכו האיראנים, ובמידה פחותה בני בריתם, בתקיפת ישראל. לא נראה היה שהמשבר מתקרב לפתרון.

עיקרי מדיניות השחקנים השונים

ישראל, לאחר שעמדה בהישג המבצעי הנדרש, בחרה להבליג על מעשי התגרות ותגובות של השחקנים הרדיקליים, שנדחפו לפעול על ידי איראן. במקביל, ישראל ביצעה תקיפה אווירית נוספת להשלמת הפגיעה באחד היעדים העיקריים באיראן. התכלית האסטרטגית של ישראל התמקדה במניעת הסלמה אזוורית וחתירה לרמת אירועים נשלטת, בעצימות נמוכה, מהר ככל האפשר.

ארצות הברית, למרות שלא עודכנה מראש אודות התקיפה, עמדה ארצות הברית באופן ברור לצדה של ישראל ולא חשפה את המחלוקת, לשם גיבוש חזית אחידה נגד הסלמה אזוורית אפשרית. ארצות הברית הציגה נכונות לחזור לשולחן המשא ומתן עם איראן ואף להקל בסנקציות, בהינתן איפוק איראני ובתמורה להצהרה איראנית על הפסקת פעילות הגרעין הצבאית. ארצות הברית החליטה שתפעל צבאית נגד איראן רק אם האחרונה תסגור את מצרי הורמוז, או תתקוף נכסים אמריקניים במפרץ. כמו כן, הפעילה ארצות הברית כלים כלכליים לריסון מחירי הנפט.

איראן, לאור התקיפה הישראלית המוצלחת, חשה איראן כי אין לה ברירה והיא חייבת להגיב צבאית ומיד באופן נרחב נגד ישראל, בשיגור 100 טילי שיהאב (ו-100 במנה שנייה) לעבר תל אביב, הקמ"ג בדימונה ומרכזי אוכלוסייה. במקביל, איראן הפעילה לחץ על השליחים לפעול נגד ישראל, בשיגור רקטות וטילים לעבר יעדים בישראל וביצוע פיגועי טרור רב-זירתיים. בד בבד, פנתה איראן לקהילה בינלאומית, כדי להשיג לגיטימציה לתוכנית העשרה ולהסרת הסנקציות. בתחילה, בחרה איראן שלא לפגוע ביעדים ובנכסים אמריקניים, כדי למנוע את הצטרפות ארצות הברית ללחימה נגדה. עם זאת, ככל שאיראן נדחקה לפינה והצטמצמו אופציות הפעולה שלה, היא הבינה כי הקלף העיקרי שבידה הוא פעולה נגד בעלות הברית של ארצות הברית במפרץ וסגירת מצרי הורמוז.

רוסיה, ניסתה לקדם יעדיה האסטרטגיים באזור הקווקז ובאירופה. רוסיה ראתה בתקיפה גם הזדמנות למצב את מקומה כשחקן מוביל במערכת הבינלאומית, בשל יכולת ההדברות עם כל השחקנים. עם זאת, פערי העמדות בין ארצות הברית לרוסיה שיתקו למעשה את יכולת הפעולה של הקהילה הבינלאומית. דווקא סין הפכה לשחקן מרכזי במגרש הבינלאומי, בהעדר מנהיגות אמריקנית ובשל נגישותה לכלל השחקנים.

סוריה העדיפה להתמודד עם ההתקוממות הפנימית, לשמור על פרופיל נמוך ולא להיגרר ללחימה מול ישראל.

חזבאללה, ניצב מול דילמה. מחד, הופעלו על הארגון לחצים כבדים מצד איראן לשגר מטחים מאסיביים של טילים ורקטות לעבר ישראל, תוך הדגשה, כי זה 'יום הדין' לקראתו צויד חזבאללה בכ- 50,000 טילים ורקטות. מאידך, חזבאללה נרתע מלגרום שוב לנזק כבד בלבנון. לפיכך, הוא בחר להיענות חלקית לדרישות האיראניות ושיגר רקטות וטילים לעבר יעדים צבאיים בישראל, בעיקר שדות תעופה ומערכות ההגנה האקטיבית. התגובה הישראלית המאופקת העמידה את הדילמה של חזבאללה וחיזקה את בחירתו בביצוע מטחים, יחסית מוגבלים, והתמקדות בתקיפת יעדים צבאיים.

חמאס, בחר ללכת בין הטיפות, מחד לגלות מחויבות כלשהי כלפי איראן, אך לא לספק לישראל עילה לתקיפה נרחבת בעזה. עלתה ונדונה מגבלת השליטה של חמאס בפעילות הגורמים הסוררים והרדיקליים ברצועת עזה, והוא נאלץ לבקש סיוע מתנועת האחים המוסלמים במצרים לריסון הגורמים שאינם סרים למרותו.

שאר השחקנים, מצרים סעודיה, ירדן, המפרציות, תורכיה והקהילה הבינלאומית, פעלו כל אחד, בהתאם לאינטרסים המשרתים אותו, תוך התרחקות מהאירועים ומניעת הסלמה אזורית נרחבת.

תובנות שעולות מהמשחק

- א. המשחק שיקף את 48 השעות הראשונות לאחר התקיפה באיראן. אין הכוונה לנבא את ההתפתחויות, אלא לבחון את המשמעויות וההשלכות של אחד התרחישים האפשריים. השחקנים במשחק היו מאד רציונליים, הפעילו מדיניות שמונעת על בסיס של אינטרסים חיוניים בלבד, והתעלמו מאילוצים פנימיים וחיצוניים.
- ב. השחקן הישראלי העריך, כי לציבור הישראלי יש אורך נשימה וכושר ספיגה, משום שהוא משוכנע, כי התקיפה הישראלית הייתה מוצדקת – 'מלחמת אין ברירה' – וכי הושגו היעדים המבצעים. מדיניות ההבלגה התבססה, בעיקר, על הנחה זו.
- ג. לאיראן כלים מוגבלים ויכולת מוגבלת לפגוע ישירות בישראל. לפיכך, היא נדרשת להפעיל את השליחים נגד ישראל. לאיראן כלים רלוונטיים יותר לפעולה במרחב המפרץ הפרסי, היכולים לפגוע באינטרסים אמריקניים ולהקפיץ את מחירי הנפט בעולם. עם זאת, לאיראן ברור המחיר שהיא תשלם במידה והיא תבעיר את אזור המפרץ הפרסי, בעיקר בהצטרפות ארצות הברית ללחימה נגדה, דבר שיגרום להרס כבד יותר של תשתיות הגרעין ולפגיעה קשה במגוון רחב של מטרות איכות באיראן.
- ד. תקיפה ישראלית מוצלחת ותוצאות ברורות, עם עמידה ביעדים המבצעים, תוביל לשתי מגמות מנוגדות. מחד, איראן תהיה מחויבת להגיב צבאית ובאמצעות שליחיה. מאידך, התלות שלה בשליחים, תאפשר להרתיע את השחקנים, לתקוע טריז בין איראן לבעלות בריתה במרחב, למנוע הסלמה אזורית כוללת ולהכיל את האירועים.
- ה. שני גורמים חשובים נוספים עשויים לתרום לריסון ולהכלת האירועים. האחד, התייצבות נחרצת וברורה של ארצות הברית לצדה של ישראל. השני, מדיניות מאופקת ומבליגה מצד ישראל, בעיקר אם במכת הפתיחה, השיגה ישראל את היעדים המבצעים וקידמה את מטרותיה האסטרטגיות.
- ו. שבה ועלתה החולשה של היעדר גישה למנהיג הרוחני באיראן ומגבלת אפקטיביות מנופי ההשפעה המכוונים לעברו. ככלל התברר, כי אין ערוצי קשר טובים ואמינים, מול ההנהגה באיראן. בעוד רוסיה אינה יכולה להוות ערוץ הידברות אמין מול איראן, הסתבר כי סין יכולה לשמש כמתווך.
- ז. בתכנון אסטרטגיית היציאה ומנגנון הסיום, הכלת האירועים ומיתון ההשלכות השליליות, ישראל אינה יכולה להתבסס על המערכת הבינלאומית. יש להניח בסבירות גבוהה, כי המערכת הבינלאומית תהא משותקת, בעיקר ככל שיועמקו הפערים בין ארצות הברית לרוסיה. בנוסף, גורמים בקהילה הבינלאומית ירצו לראות את ישראל 'מדממת' כדי לגבות ממנה מחיר על כך שלא התייחסה לאינטרסים של השחקנים האחרים ולרסן את פעולותיה בהמשך. התארכות המשבר, עשויה לגרום לרצף אירועים בלתי נשלט, עם סיכון להסלמה אזורית. יש לצפות, כי גורמים אזוריים ובינלאומיים יחתרו להוביל למנגנון סיום שעלול לכלול גביית מחיר מישראל בתחום בקרת הנשק.

לסיכום, המשחק תוכנן כאשר נראה היה כי הסתיו הנוכחי צפוי להיות מכריע ורצינו לבחון את ההתפתחויות האפשריות שלאחר תקיפה ישראלית. מאז נרגעו הרוחות מעט, אך לאחר הבחירות ולקראת האביב שאלת התקיפה תשוב ותעלה, שעל כן חיוני להמשיך ולבחון את ההשלכות האפשריות. סיפור המעשה שהחל בתקיפה ישראלית, מייד לאחר הבחירות בארצות הברית, אינו מבטא עמדה של המכון. הנושא מורכב ונבחן בשורה של פרסומי המכון. קיימות שתי הערכות מנוגדות להשלכות של תקיפה ישראלית. האחת, צופה 'מלחמת עולם שלישית', ואילו השנייה, מעריכה, כי ישנם מנגנונים מכילים ומרסנים, ובפועל לאיראן יכולות מוגבלות להבעיר את כל המזרח התיכון. המשחק התפתח לכוון של הכלה וריסון, עם השפעה גוברת של השיקולים הרציונליים והאינטרסים החיוניים של כלל השחקנים.